

תרומת מעשר, והרי גם לא שלחו על כך, אלא שבמה שנתן לו רשות לעשות כל מה שירצה בפירות, נכלל בזה נתינת רשות לתרום מעשר (עפ"י מנחת שלמה ח"ג קלג, ד).

(ע"ב) 'לא מיבעיא שומר שכר דלא הוי...' — כלומר, אילו נתן לו שכר על כך (עפ"י תוס' עירובין פא: ד"ה שמא; ריטב"א. ומבואר שגם אם נטל שכר אינו 'שומר'. ובתורא"ש [בד"ה לא מבעיא] נראה שמפרש אחרת, שלכך אין צריך לומר שאינו 'שומר שכר', משום שלא נטל שכר. אך נראה שאינו חולק לדינא, ואפילו נטל שכר אין כאן קבלת שמירה, אלא כנראה אין נוח לו לפרש בנוטל שכר, כי מהו דאמרין 'לא מבעיא', מדוע דין זה פשוט יותר — לכך פירש בשאינו נוטל שכר).

דף נ

טעם שמחתם וחזרתם של תגרי לוד, לפי כל שלב ושלב במהלך הסוגיא — נתבאר בפירוט רב בתוס', בעל המאור ובמאירי.

'איבעיא להו פחות משתות לרבנן לאלתר הויא מחילה או בכדי שיראה לתגר או לקרובו. ואת"ל בכדי שיראה לתגר או לקרובו, מאי איכא בין שתות לפחות משתות — איכא, דאילו שתות ידו על העליונה רצה חוזר...' — ואם תאמר, הלא לרבי נתן (להלן בע"ב) בשתות המקח קיים ואין המתאנה יכול לחזור בו, ולדבריו הלא מוכח שפחות משתות לאלתר הויא מחילה, שאם לא כן מה חילוק יש בין פחות משתות לשתות. ואם כן, מדרבי נתן נשמע לבר פלוגתיה, רבי יהודה הנשיא, שהרי לא שמענו שנחלקו בדבר זה.

'ל לפי שיש מקום להפוך הסברא, לשמוע מרבי נתן לר"י הנשיא לאידך גיסא; כשם שלרבי נתן שתות ופחות משתות אינם חלוקים אלא בדבר אחד, שזה מחילה לאלתר וזה בכדי שיראה לתגר, אבל בשניהם נקנה המקח, כמו כן נשמע לרבי יהודה הנשיא שאין חלוקים אלא בדבר אחד, וכיון שלדבריו בשתות יכול המתאנה לחזור מהמקח, אם כן נאמר שזהו החילוק היחיד בין שתות לפחות משתות, שבפחות משתות המקח קיים ובשתות רצה לחזור חוזר, אבל בשניהם השיעור זהה, בכדי שיראה לתגר — הלכך יש להסתפק (תור"פ ותורא"ש).

(ע"ב) 'זה וזה בכדי שיראה לתגר או לקרובו' — ודוקא בסוג אונאה של הדמים קבעו חכמים פרק זמן זה לחזרה, אבל מום שנתגלה במקח, אפילו נמצא לאחר זמן רב, הרי זה מקח טעות ומחזיר המקח (רב האי גאון; רי"ף).

'לא שנו אלא לוקח אבל מוכר לעולם חוזר' — עד שיודמן לו כאותה סחורה שמכר וידע אם טעה אם לאו (רי"ף, עפ"י הגמרא בסמוך). ומזה יש ללמוד שאין המוכר יכול לחזור בו אלא מפני שאנו תולים שלא נתבררה טעותו עד עתה, אבל אם בא לחזור מפני שינוי השער — אין יכול לחזור. וכן אם הוזיל במכירתו יותר מכדי שהדעת נוטה, שניכר שמפני דחקו עשה כן כדי לקבל מעות לפי שעה — אין יכול לחזור, כי ידע ומחל (שו"ת הרא"ש קב, ד). והרשב"א כתב לנטות מדברי הרי"ף [אלמלא שאמרה הרב ז"ל הייתי אומר...], שמדברי רב נחמן

משמע שהמוכר לעולם חוזר ולא רק עד שיוודע לו. שכיון שאינו יודע עד שיוודע לו מקח כזה, לא יכלו חכמים ליתן שיעור בדבר ולכך אמרו שחוזר לעולם, שלא תחלוק בשיעורין. (ונראה שבנידון שכתב הרא"ש, שניכר שבשעת המכירה ידע את המחיר והוויל, גם הרשב"א יודה שאינו חוזר. לא אמר אלא כשנודע לו לאחר המכירה, ומשום דלא פלוג רבנן).

אונאת ממון — הנהגות לקחים ורמזים

וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך — אל תונו איש את אחיו; —
 — ... אם לא ידקדק וישקול מעשיו הרבה, הנה תחת חטה יצא חוח, כי יעבור ונכשל בעוון ההונאה אשר הוזהרנו עליה ולא תונו איש את עמיתו. ואמרו ז"ל: אפילו לרמות את הגוי אסור... וכן אמרו: אין מפרכסין את הכלים הישנים שיראו כחדשים. אין מערבים פירות בפירות אפילו חרשים בחדשים, אפילו סאה בדינר...
 ואם תאמר בלבבך: ואיך אפשר לנו שלא להשתדל במשאנו ובמתננו לרצות את חברנו על המקח ועל שויו? — חילוק גדול יש בדבר: כי כל מה שהוא להראות את הקונים אמיתת טוב החפץ ויפיו — הנה ההשתדלות ההוא טוב וישר, אך מה שהוא לכסות מומי חפצו, אינו אלא אונאה ואסור. וזה כלל גדול באמנות המשא והמתן (מסילת ישרים פרק יא).

— ... או יאמר: וכי תמכרו ממכר לעמיתך — יהא הממכר ההוא באופן שתשער שאו קנה — אילו היית צריך לקנות אותו הממכר, היית קונהו מיד עמיתך. ולא שאילו היית אתה הקונה, לא היית קונהו באותו השער. שהוא ענין ואהבת לרעך כמוך בעצם. ועל ידי זה ודאי לא תונו איש את אחיו. כי המדקדק לבלתי מכור לחבירו כי אם בשער שהיה הוא קונה אותו, מובטח לו שלא יאנה אותו (ר"מ אלשיך הקדוש — בהר).

'... וכן מה שאמרו במס' בבא מציעא שאונאת עכומ"ז מותר דכתיב ולא תונו איש את עמיתו. דבר זה מדבר כאשר אדם מוכר דבר לחבירו ונמצא שנתאנה בשתות, צריך להחזיר לו. אע"ג שלא ידע המוכר בעצמו בשעה שמכר, כי מכל מקום צריך להחזיר לו האונאה כשנודע לו שנתאנה, כמו שהוא מפורש ומבואר בדברי חכמים.
 ודבר זה הרחקה יתירה וחומרא גדולה מה שאינו נמצא במשפט האומות, שמשפט בני אדם כיון שקנה, אע"ג שנתאנה אין צריך להחזיר לו, והתורה החמירה כמו שנמצא בפירוש, ודוקא שהוא עמיתו בתורה ובמצוה והוא רעהו.

(באר הגולה — ז. ע"ע: מאירי — להלן נט: וראה במאמרי הגרמ"צ נריה — תחומין ח"ב עמ' 215).
 וע' חזו"א תמורה לד, ג (מובא להלן נו) שלולא פרשת אונאה, גם ביתר משתות לא היה המקח בטל, שהשומא אינה דבר המוכרע לעולם.

'ענין סמיכת פרשת אונאה לשמיטה — הגם דכתיב מעט השנים תמעט וכו', עם כל זה עיקר אונאה אינו דוקא בענין השמיטין? אבל באמת עיקר 'אל תונו' הוא כדי להיות בני ישראל באחדות, כמו שאמרו חז"ל שאונאת דברים גם כן בכלל. והנה מצות השמיטה אינה מצוה

פרטית, אלא כפי האחדות שיש בבני ישראל יכולין לקיים זאת המצוה. כמו שאמרו 'בזמן שכל יושביה עליה' וכו'... לכן על ידי האחדות באין לשביתת שמיטה...
ולכן חרב המקדש על ידי שנאת חנם, ועל ידי ביטול שמיטין ויובלות — כי הכל ענין אחד כנ"ל (שפת אמת — בהר).

'כמה גדול המשא ומתן באמונה בלי אונאה בלי רבית ובמאזני צדק, שהתורה ייחודה לענין זה כמה וכמה פרשיות. ואמר צדיק גדול אחד: רצונך לידע כמה גדול משא ומתן באמונה — מקל וחומר אתה למד: ומה מי שעוסק בתורה באותן הפרשיות של מקח וממכר או לומד במשנה 'המחליף פרה בחמור' וכיוצא בכך — שכרו מרובה וחשוב בעיני המקום שהרי עוסק בתורה, כל שכן אדם שהוא מחליף ממש או עוסק בכל משא ומתן אחר וכל מה שעושה הכל עפ"י התורה, אין צריך לומר כמה היא נחשבת עבודה גדולה לפני המקום!
(מספר הפרשיות — בשם הבעש"ט)

ויבן עשו את הבכרה — פירוש, מכבר היה מבוזה אותה, ועל כן לקחה יעקב ממנו. ונמצא בספר ר' יהודה החסיד: מכאן אתה למד, שאם יש ביד רשע ספר-תורה או מצוה אחרת, דמותו לצדיק לרמותו וליטלו ממנו (דעת זקנים מבעלי התוספות — בראשית כה, לד).

ולא תונו איש את עמיתו, ויראת מאלקיך... — איש את עמיתו ויראת — סופי תיבות שתות, לומר לך שאונאה עד שתות (ר"ח פלטיאל וע"ש; בעל הטורים — בהר).
על ענין שיעור 'שתות' — ע' דובר צדק, עמ' 15.

דף נא

'אלא אי אמרת מוכר נמי כלוקח דמי מאי נפקא להו מינה, כי היכי דעבדי ליה רבנן תקנתא ללוקח הכי נמי עבדי ליה רבנן תקנתא למוכר...' — ואם תאמר, לפי מה שעלה עכשו על דעת המקשה שהטעות מצויה גם לתגרי לוד, מדוע שמחו מעיקרא ומדוע חזרו בהם, הלא כל הטבה לצד מסוים, בפעם אחרת יכולה היא להיות הרעה לו? ויש לומר שסבר פחות משליש לרבי טרפון כפחות משתות לרבנן וחזור בכדי שיראה לתגר או לקרובו, ולכן שמחו תגרי לוד משום שמכרם קיים ואין יכולים הלוקחים לחזור בהם לאחר זמן (רמב"ן ועוד. ועתור"פ).

'שדריה לקמיה דרב נחמן, אמר ליה: לא שנו אלא לוקח אבל מוכר לעולם חוזר. מאי טעמא... עד דמתרמי ליה זבינתא כזבינתיה וידע אי טעה אי לא טעה' — ואף על פי שאותו אדם ידע על אונאתו מקודם לכן וכבר נתיאש — יש לומר שהואיל וסבר שאין יכול לתובעו, הרי זו כמחילה בטעות ואינה מחילה. (כן י"ל לדעת הרי"ף הנ"ל. ואילו הרשב"א הוכיח מכאן שמוכר חוזר לעולם אפילו ידע על טעותו. וכנראה סבר שיאשו מועיל הגם שהיה בדעה מוטעית. וכבר דנו האחרונים בדן יאוש בטעות. וע"ע אילת השחר).

'אבל מוכר דאבודי קא מוכר דאמרי אינשי זבין אוביד' — אף על פי שהפרשה מדברת בתגר